

**Юлія Корнійчук**

**Рецензія на книгу Антуана Аржаковського «Очікуючи на Всеправославний собор: Духовний та екуменічний шлях» [переклад з франц. Н. Стрілець, І. Роговської. — Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. — Кн. 1 — 452 с.]**

**Iuliia Korniiichuk**

**Abstract.** The given review is devoted to the book by professor Antoine Arjakovsky *Waiting for the Pan-Orthodox Council*. This book is a collection of articles, which were written during 2005-2012 on the problems of convocation of the Holy and Great Council of the Orthodox Church and relations between Orthodox Christian believers and the rest of the Christian world. The author gives special attention to such problems, as the development of the modern Orthodox theological thought, authority in the Orthodox tradition (which is one of the main issues in the dialogue with the Catholic Church), and the development of inter-Christian and inter-religious dialogue. The book also traces a line of perspectives of keeping Orthodox identity in the circumstances of modern ecumenical activity of Orthodoxy.

Рецензовану книгу присвячено питанню майбутнього Святого і Великого Собору Православної Церкви, підготовка до проведення якого стоїть на порядку денному Вселенського Православ'я уже щонайменше півстоліття. Сьогодні, навіть після настільки тривалих готувань та обговорень, православну спільноту й досі розділяють різні погляди не лише на питання, що мають стати предметом розгляду собору, а й на саму можливість його скликання. Спектр оцінок прихильників та противників майбутньої події простягається від очікування якісного церковного оновлення

та піднесення (на зразок католицького II Ватиканського Собору 1962-1965 рр.) до повного осуду та неприйняття («лжесобор», «антихристський собор» тощо).

Попри те, що проведення Собору може стати подією виняткової ваги в житті як Вселенського Православ'я, так, потенційно, і всього християнського світу, йому присвячено на позір мало ґрунтовних, узагальнюючих розвідок. Переважна більшість праць — або роботи, де дане питання висвітлюється побічно, або окремі результативні документи передсоборних нарад, або сумнівна навколоцерковна література, яку, за жорсткою оцінкою митрополита Іларіона (Алфєєва), не варто використовувати навіть у господарських цілях. Таким чином, книга проф. А. Аржаковського стала однією з перших фундаментальних розвідок на цю тему.

Беззаперечно вдалим виявився і час публікації книги. Дата проведення собору змінювалася й переносилась уже кілька разів. Більш-менш успішне розв'язання питання діаспори у 2009 році та наявність політичної волі найбільш впливових фігурантів Собору (Константинопольського та Московського патріархів) дали підстави говорити про можливе близьке скликання Собору, однак вже наступні подальші незгоди щодо «вічних» питань диптихів та надання автокефалії призвели до перенесення дати на невідомий термін. Нарешті, 6-9 березня 2014 року Синаксист Предстоятелів Помісних Православних Церков назвав новою можливою датою 2016 рік.

Православна спільнота одночасно і знайома, і не знайома з питанням майбутнього собору: з одного боку, є досить багато вірян, які взагалі нічого не чули про цю подію, з іншого — її оточують низкою хибних міфів та ярликів, що особливо гостро відчувається на наших пострадянських теренах. Саме тому поява досліджень на цю тематику (книга є лише першим томом) є дійсно важливою. За зізнанням самого автора (с. 11), вона є свого роду запрошенням до ширшого обговорення та суспільної дискусії на тему майбутнього Православ'я в сучасному світі, його взаємин з рештою християнського (і не тільки) світу та, що найголовніше, розбудови тісніших відносин між самими Православними церквами (таку розбудову низка дослідників і релігійних діячів напівжартوما називає не просто екуменізмом, а суперекуменізмом).

Книга складається з двох частин («Розвиток православної християнської думки» і «До практичного екуменізму») та додатків, до яких вміщено низку документів щодо підготовки Собору й підсумків роботи Міжправославної підготовчої комісії.

Перша частина «Розвиток православної християнської думки» містить стислий екскурс в історію і проблематику розвитку богословської думки повоєнного часу. Саме на нього припадають

такі важливі події як створення ключових екуменічних інституцій (Всесвітня Рада Церков (1948), Конференція Європейських Церков (1959)), приєднання до екуменічного руху Руської Православної Церкви (1961) та вироблення чіткого курсу на поглиблення консолідації світового православ'я (Всеpravославна нарада на о. Родос, 1961). Фактично, участь в екуменічному діалозі стала потужним зовнішнім стимулом, що сприяв необхідності вироблення узгодженої загальноправославної позиції щодо низки питань, вивом чого і стала підготовка до Всеpravославного собору.

Логічним в даному випадку є винесення наступним питання авторитету в православній традиції, що стало одним з головних каменів спотикання як у діалозі з католиками, так і для вирішення найбільш проблемних на сьогодні питань надання автокефалії та узгодження диптихів. Тут можна виділити щонайменше два підходи, які пропонуються відповідно Москвою та Константинополем: (1) повна юридична незалежність помісних церков, винятково формальна першість Вселенського патріарха та (2) підкреслення першості серед рівних Константинопольського Патріарха та визнання за ним певних додаткових прав. Автор є швидше прихильником другої моделі, ніж першої.

Якщо перша частина книги носить більш історично-теоретичний характер, то друга присвячена розгляду практики співжиття та співслужіння (про що промовисто свідчить назва частини «До практичного екуменізму»). Тут автор послідовно дає відповіді на питання: що означає бути справжнім християнином в сучасному світі? яке значення має діалог з християнами інших конфесій? як він може реалізуватися в конкретних ситуаціях та життєвих історіях?

Сучасне православ'я має кілька відповідей на питання, яким же має бути справжній християнин сьогодні. Відповідно до цього автор виділяє три типи християнської свідомості: (1) *зелотський* (основні характеристики: антиєкуменізм (с. 185), «непорушність канонічних кордонів благодаті, звернення до євангельських покарань для тих, хто протистоїть правді, розповідь про історичні наслідки єресі на Заході» (с. 198), «битва проти модернізму й секуляризму» (с. 199), апокаліптичний фаталізм (с. 200)), (2) *місіонерський* (основні характеристики: визнання догматичного розвитку (с. 212), самокритичність до власної традиції (с. 214), оцінка екуменічного руху за його «плодами» (с. 215)) та (3) *вселенсько-духовний* (характеристика: бажання віднайти «прагматичну методологію зближення християн» (с. 234)).

Кожен з цих виявів віри має власні підтипи, а також може переймати окремі риси інших типів. Автор наголошує, що кожна з

цих форм може багато дати православній церковній свідомості, та стратегічним завданням сьогодення є налагодження між ними повноцінного діалогу, внаслідок якого тільки й можливе цілісне, якісне перетворення суспільства (с. 250).

Книга містить також окремі приклади подібної співпраці та означення можливих напрямів її розвитку, наприклад, Генеральна Асамблея ВРЦ в Порту-Алегро (Бразилія), коли досить жорстка (ультимативна) позиція православних в екуменічному русі поклала початок реформуванню ВРЦ; соціальна, місіонерська та просвітницька діяльність, зусилля щодо збереження миру тощо.

Загалом, книга охоплює досить широке коло питань, містить цікаві фактажні ілюстрації, що свідчать про глибоку обізнаність автора з досліджуваною проблематикою. Дана збірка є лише першим томом, тож частина питань тематики поки все ж залишилася поза розглядом автора. В першу чергу, тут варто сказати про так зване «українське питання», адже частина українських церков неодноразово повідомляла про свою зацікавленість в участі в майбутньому Соборі. Крім того, було б цікаво детальніше розглянути систему стримувань і противаг, що використовувалася/використовується при блокуванні проведення Собору. Тож, наразі, чекаємо<sup>1</sup> на книгу.

---

<sup>1</sup> Поки рецензія готувалася до друку, 2 жовтня 2014 року в рамках VII Екуменічного соціального тижня відбулася презентація другого тому книги.